

Vergaderjaar 2023–2024

30 982

Beleidsdoorlichting Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Nr. 69

BRIEF VAN DE MINISTER VOOR ARMOEDEBELEID, PARTICIPATIE EN PENSIOENEN

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 7 december 2023

Het overlijden van ouders of een partner is een ingrijpende gebeurtenis. Je leven staat op zijn kop en terwijl je aan het rouwen bent moet je ook veel regelen. Naast grote emotionele gevolgen, heeft het verlies van een naaste vaak ook financiële gevolgen voor de andere partner en kinderen. Het is van belang dat de nabestaanden zeker zijn van financiële ondersteuning. De Algemene nabestaandenwet (Anw) voorziet hierin door een uitkering voor nabestaanden en wezen. De wezenuitkering is een regeling voor een diverse doelgroep van kwetsbare kinderen en jongeren die hun ouder(s) zijn verloren. In Nederland ontvangen ongeveer 1.000 wezen een wezenuitkering. De wezenuitkering draagt bij aan de bestaanszekerheid van de wees in deze moeilijke en verdrietige situatie.

In mijn brief¹ aan uw Kamer van 7 november 2022 heb ik de kabinetsreactie gegeven op het onderzoek doeltreffendheid van de wezenuitkering². Daarin heb ik toegezegd u nader te informeren over de voortgang. In mijn brief heb ik enkele beleidsmatige verbeterpunten genoemd, zoals het in kaart brengen van de kostenbehoefte van wezen. Dit onderzoek is afgerond. Hierbij bied ik u het onderzoeksrapport «kosten van levensonderhoud voor wezen³» aan. In dit onderzoeksrapport van het Nibud wordt ingegaan op de vraag: wat zijn de kosten en inkomstenbronnen voor het levensonderhoud van wezen in de leeftijd van 0 tot 21 jaar? Het onderzoek laat zien dat de wezenuitkering in de meeste situaties noodzakelijk en toereikend is om het kostenplaatje van levensonderhoud rond te krijgen. Het Nibud geeft ook aan op welke punten nog verbeteringen mogelijk zijn.

¹ Kamerstuk 30 982, nr. 67

² Microsoft Word – Doeltreffendheid van de wezenuitkering.docx (overheid.nl)

³ Zie bijlage 1

Op 28 september jl. heeft de Commissie sociaal minimum haar eindrapport «Een zeker bestaan II» gepubliceerd. Twee uitkomsten van het eindrapport zijn voor de wezenuitkering in het bijzonder van belang.

In de reactie⁴ op het rapport Commissie sociaal minimum is aangegeven dat het kabinet in de Miljoenennota voor 2024, mede met het oog op de aanbevelingen uit het eerste rapport van de Commissie, een pakket voorstelt aan structurele maatregelen dat is gericht op grote gezinnen, gezinnen met oudere kinderen en reductie van armoede en kinderarmoede. Deze maatregelen komen ook ten goede aan gezinnen die wezen opgenomen hebben in hun gezin.

Ook noemt de Commissie het knelpunt ten aanzien van de jongmeerderjarennorm (voor 18 tot 21-jarigen) die uitgaat van ouderlijke ondersteuning. Wanneer die ouderlijke ondersteuning ontbreekt, bestaat er recht op bijzondere bijstand. De Commissie wijst op grote verschillen tussen gemeenten. De uitkomsten van het onderzoeksrapport van de Nibud worden in samenhang met de uitkomsten van het rapport Commissie sociaal minimum bezien.

In mijn brief van 7 november 2022 heb ik u toegezegd aan de slag te gaan met verschillende verbeterpunten: het aanpakken van mogelijk niet-gebruik van de wezenuitkering, de overige beleidsmatige verbeterpunten en de verbetering van de informatievoorziening.

Onderzoek naar mogelijk niet-gebruik wezenuitkering

De SVB heeft in 2023 intern onderzoek gedaan naar mogelijk niet-gebruik van de wezenuitkering. In dit onderzoek is voor de periode van 2018 tot eind 2022 gekeken naar het aantal brieven dat de SVB verstuurt om mogelijke Anw-gerechtigden te benaderen, het aantal aanvragen en het aantal toekenningen. Bij de benaderde personen die géén aanvraag deden, is met steekproefonderzoek gekeken of sprake is van niet-gebruik. Uit het onderzoek komt op hoofdlijnen naar voren dat er een hoog gebruik is voor de gehele groep, of met andere woorden: een laag niet-gebruik. Het lage niet-gebruik laat zien dat de wezenuitkering bijdraagt aan bestaanszekerheid voor de wees in deze moeilijke situatie. De regeling blijkt dit doel ook te bereiken. Samen met de SVB blijf ik mij inzetten om niet-gebruik van de wezenuitkering verder omlaag te brengen.

Beleidsmatige verbeterpunten

In mijn brief heb ik als eerste aangegeven dat ik de afbakening van de doelgroep verder ga verkennen. Samen met de SVB is bekeken of met aanvullende criteria de doelgroep voor de wezenuitkering verbreed kan worden, zodat halfwezen toch aanspraak kunnen maken op de wezenuitkering als de overlevende ouder niet in beeld is in het leven van het kind. Omdat de overlevende ouder het kind heeft erkend, is er geen recht op de wezenuitkering voor de halfwees. Feitelijk verschilt de situatie van deze halfwezen niet van wezen. Ik zie momenteel of de wezenuitkering toegankelijk kan worden gemaakt voor een grotere groep. Nader onderzoek naar de uitvoerbaarheid, haalbaarheid en budgettaire consequenties is echter nodig voordat hierover een keuze gemaakt kan worden.

Ook heb ik in mijn brief benoemd dat ik nader onderzoek wil doen naar de situatie van oudere wezen. Samen met de SVB onderzoek ik of er nog andere knelpunten zijn bij jongvolwassen wezen. Op 12 oktober j.l. werd

⁴ Kamerstuk 36 410 XV, nr. 21

voor beleidsmedewerkers op het Ministerie van SZW een bijeenkomst georganiseerd over de problematiek waar jongvolwassen wezen tegenaan lopen.

De bijeenkomst is georganiseerd in samenwerking met de documentairemakers van de documentaire⁵ «Niemands Nummer 1», stichting Mijn Masker Af⁶ en stichting WeesWijzer⁷ heeft meegedacht met de opzet. Tijdens de bijeenkomst vertelden jongvolwassen wezen zelf wat zij nodig hebben, in het bijzonder op het gebied van begeleiding.

Het onderzoek over de doeltreffendheid van de wezenuitkering, het Nibud rapport, gesprekken met stichtingen die wezen ondersteunen en gesprekken met wezen, hebben geleid tot meer verbeterpunten. Ook deze wil ik nader onderzoeken. Als wezen geen dagonderwijs volgen, hebben ze geen recht op een wezenuitkering. Wezen kunnen rouw gerelateerde problemen hebben, waardoor het voor hen moeilijk kan zijn om de energie en concentratie op te brengen om dagonderwijs te volgen. Om jongeren bestaanszekerheid en een goede toekomst te bieden wil ik bezien of het mogelijk is om voor hen een uitzondering te maken binnen de bestaande regelgeving, bijvoorbeeld door het aanpassen van de leeftijdscohorten of verwijderen van de onderwijsvoorwaarden in de Anw. Dit vergt nader onderzoek gezien de samenhang met andere wetgeving. Daarnaast kunnen wezen onterecht een wezenuitkering ontvangen als ze niet tijdig aan DUO of de SVB doorgeven dat ze zijn gestopt met hun studie. Hierdoor kunnen ze te maken krijgen met terugvorderingen. Ik vind het belangrijk dat deze kwetsbare jongeren niet in de financiële problemen komen. Momenteel worden de bepalingen rond terugvorderingen in meerdere trajecten⁸ bezien. De wezenuitkering wordt hierin meegenomen.

Informatievoorziening aan wezen verbeteren

De SVB zet zich in voor een passende dienstverlening aan wezen. Het aanvragen van de wezenuitkering is betrekkelijk eenvoudig, zo blijkt uit het rapport doeltreffendheid van de wezenuitkering. Daarnaast zijn de onderzoekers geen problemen tegengekomen bij het aanvraagproces van de wezenuitkering. Het onderzoek bevat een aantal aanbevelingen voor het verbeteren van de informatievoorziening aan wezen. De SVB heeft op www.svb.nl de op maat gemaakte checklist beschikbaar gesteld met daarop alle zaken die geregeld moeten worden na het overlijden van beide ouders.

Ook noemt de SVB wezen nu expliciet op de landingspagina voor de Anw, zodat wezen direct zien waar zij informatie over hun situatie kunnen vinden⁹. Verder verkent de SVB opties om de informatievoorziening voor wezen verder te verbeteren:

1. De SVB onderzoekt waar de uitleg en de toonzetting voor wezen beter kan, zoals op de website en op het aanvraagformulier. De SVB beziet onder meer hoe zij wezen het beste kan informeren over het doel van de wezenuitkering en over de loonheffingskorting. Daarnaast verkent de SVB in overleg met de Belastingdienst op welke wijze zij wezen van informatie kan voorzien over keteneffecten, zoals de gevolgen van de wezenuitkering voor het huishoudinkomen en toeslagen.

⁵ Niemands Nummer 1 | Documentaire | Jong ouderverlies (niemandsnummereen.nl)

⁶ Welkom – Mijn masker af

⁷ WeesWijzer

⁸ Kamerstuk 17 050, nr. 605 en Overheid.nl | Consultatie Wet maatwerk bij terugvordering (internetconsultatie.nl)

⁹ Anw home | Anw | SVB en Overlijden ouders | Anw | SVB

2. De SVB is samen met het ministerie SZW voornemens om een tekst over de wezen-en nabestaandenuitkering op de site en app van Kwikstart¹⁰ te laten vermelden. Kwikstart is een gratis app en website, ontwikkeld voor jongeren tussen de 16 en 23 jaar, waarmee jongeren op een rijtje kunnen zetten welke (financiële) zaken zij moeten regelen.

Graag wil ik u ook erop attenderen dat de SVB de dienstverlening aan de Anw-gerechtigden (nabestaandenuitkering) heeft verbeterd. Deze vindt u in bijlage bij deze brief.

Vervolgstappen

De komende periode bekijk ik of de wezenuitkering vereenvoudigd kan worden. Dit doe ik enerzijds door te onderzoeken of de wezenuitkering kan worden vervangen door een andere regeling, zoals de pleegvergoeding. Dit doe ik in samenwerking met de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Anderzijds bekijk ik welke mogelijkheden er zijn om binnen de bestaande werkwijze van de wezenuitkering wijzigingen aan te brengen om de verbeterpunten te implementeren. De resultaten van dit onderzoek verwacht ik volgend jaar. Deze zal ik met uw Kamer delen.

Tot slot vind ik de wezenuitkering een belangrijke regeling voor kwetsbare jongeren die hun ouder(s) zijn verloren. Als je op jonge leeftijd je ouders verliest, moet je ruimte hebben om dat te verwerken. Er komt op dat moment veel op je af. Het maakt dan heel erg uit als je zekerheid hebt over je inkomen. Het heeft mijn volle aandacht mogelijke verbeteringen rond de wezenuitkering te blijven verkennen en waar nodig te implementeren.

De Minister voor Armoedebeleid, Participatie en Pensioenen,
C.J. Schouten

¹⁰ Kwikstart | Landelijke en lokale informatie » Kwikstart

BIJLAGE

Verbeteringen in dienstverlening en informatievoorziening Algemene nabestaandenwet (Anw)

In 2022 zijn er twee burgerreisonderzoeken uitgevoerd naar de Anw. Eén burgerreis is gedaan in opdracht van SZW¹¹, de ander in opdracht van de SVB¹². Naar aanleiding van deze burgerreizen verbetert SVB de dienstverlening richting Anw-gerechtigden op verschillende punten, zoals:

1. De SVB zet Anw-specialisten in die getraind worden begripvol om te gaan met mensen in rouw en met beperkt doenvermogen, om burgers in één keer goed en begripvol te helpen.
2. Ook ontwikkelt de SVB een nieuw aanvraagformulier met passendere toonzetting en informatie voor nabestaanden, dat naar verwachting eind 2023 in gebruik zal worden genomen.
3. De SVB zet verder in op betere voorlichting door een op de website van de SVB beschikbare checklist¹³ met een overzicht van zaken die nabestaanden moeten regelen en de online tool «Geldwijzer voor nabestaanden».
4. De SVB zoekt de samenwerking op met gemeenten als burgers geen Anw-voorschot kunnen krijgen, maar mogelijk wel een beroep op de bijstand kunnen doen.
5. De SVB zet actief in op passende dienstverlening voor Anw-gerechtigden. Begin 2022 is daarvoor een speciaal team opgericht. Dit team onderzoekt op detailniveau hoe de dienstverlening rond de Anw beter kan.
6. De SVB onderzoekt voorts hoe zij de verschillende groepen Anw-gerechtigden het beste kan informeren over de zaken die voor hen relevant zijn. Bijvoorbeeld zzp-ers, die de hoogte van hun Anw-uitkering van te voren willen weten en mensen voor wie de Anw gevolgen kan hebben op toeslagen en andere uitkeringen. Of mensen die naast of na hun Anw willen gaan werken en de mogelijke gevolgen daarvan voor de hoogte van hun Anw-uitkering willen weten. Ook verkent de SVB hoe zij Anw-gerechtigden het beste kan informeren over bruto uitbetalen en netto terugbetalen. Na dit onderzoek kan de SVB haar voorlichting hierop aanpassen.

¹¹ Algemene nabestaandenwet, het beeld vanuit de burger | Rapport | Kennisplatform Werk en Inkomen

¹² Rapportage klantreisonderzoek algemene nabestaandenwet

¹³ Overlijden checklist | SVB